

Kern van het
vmbo met keuze-
modules

Voor verbreding of specialisering

SLO • nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling

slo

Kern van het vmbo met keuzemodules

(voor verbreding of specialisering)

Rob Dijker

April 2009

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Verantwoording

© 2009 Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Enschede

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Auteur(s): Rob Duijker

Informatie

SLO

Secretariaat vmbo-mbo

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 663

E-mail: vmbo-mbo@slo.nl

AN: 3.4636.188

Inhoud

Inleiding	5
1. Uitwerking van het project	7
1.1 Strategisch niveau	7
1.2 Tactisch niveau	13
1.3 Operationele uitwerking	26

Inleiding

Aanleiding

Veel leerlingen blijken na een vmbo-opleiding een niet verwante opleiding te volgen binnen het mbo. Veel leerlingen kiezen binnen het vmbo te vroeg een richting. Eigenlijk zouden deze leerlingen meer gebaat zijn bij een breder vmbo-aanbod. Nu vanaf het schooljaar 2007 de globaal geformuleerde eindtermen van kracht zijn, zijn de mogelijkheden om tot de kern van het vmbo, de uitwerking van de preambule in K2 Professionele vaardigheden, te komen, realiseerbaar.

Doelstelling

Het onderwijs zo willen inrichten dat alle leerlingen werken aan de kern van het vmbo-onderwijs en dat zij daarna de keuze krijgen om te kiezen uit verschillende programma onderdelen uit het vmbo-aanbod.

Uitgangspunt is de sector Economie en Zorg & Welzijn, waarbij leerlingen op maat kiezen, hetzij zich breed oriënterend of juist specialiserend.

De deelnemende scholen

Het Vechtdal College te Hardenberg, afdeling vmbo www.vechtdalcollege.nl.

Pascal Zuid te Zaandam, afdeling vmbo www.pascalzuid.nl.

1. Uitwerking van het project

1.1 Strategisch niveau

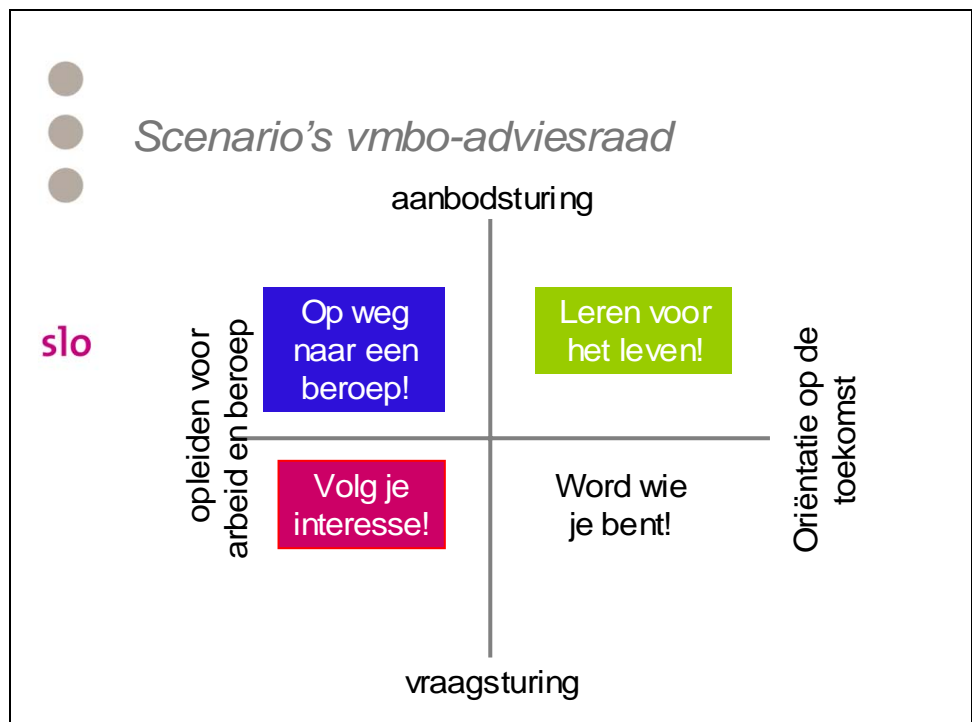
Een schoolorganisatie bestaat uit een aantal niveaus:

- **strategische niveau**, op dit niveau worden de alternatieven bekeken die richtinggevend zijn voor de school voor de lange termijn;
- **tactisch niveau**, op dit niveau houdt men zich bezig met het 'inkleuren' van de op het strategische niveau gekozen doelstellingen voor de middenlange termijn en slaat een 'brug' tussen de eventuele kloof van strategisch- en operationeel niveau;
- **operationeel niveau**, op het operationeel niveau past men de door de eerste twee niveaus geformuleerde doelstellingen toe op de praktijk voor de korte termijn.

Binnen dit projectverslag zullen keuzes worden beschreven.

De eerste bijeenkomst van beide scholen heeft plaatsgevonden met vertegenwoordigers van het strategische en tactisch niveau.

Beide scholen hebben gesproken over de visie van het onderwijs t.a.v. het vmbo. Uitgangspunt zijn de vier scenario's van de Adviesraad vmbo.

Hieronder staat de uitwerking van de verschillende scenario's voor vmbo basis/kader beroepsgerichte leerweg.

Aanbodsturing	
Opleiden voor arbeid en beroep	Oriëntatie op de toekomst
Op weg naar een beroep	Leren voor het leven
Functie van het vmbo Het belangrijkste is dat de leerling een stabiele beroepswens en beroepsidentiteit ontwikkelt	Functie van het vmbo Het belangrijkste is dat de leerling vaardigheden ontwikkelt om een eigen toekomstperspectief op te bouwen
Programma beroepsgericht We bieden een erkend beroepsgericht programma	Programma beroepsgericht We besteden vooral aandacht aan algemene beroepsvaardigheden
Programma algemene vakken We verbinden de algemene vakken zoveel mogelijk met specifieke beroepsvoorbereiding	Programma algemene vakken We besteden veel aandacht aan algemene vaardigheden zoals omgaan met informatie, meningvorming en keuzes maken
Beleid voor sectorkeuze Elke leerling kiest in leerjaar 3 voor een sector of afdeling	Beleid voor sectorkeuze De leerling kiest in principe een sector of afdeling in het eerste leerjaar mbo
Loopbaanbegeleiding Onze LOB is gericht op het ontwikkelen van een stabiele beroepswens	Loopbaanbegeleiding Onze LOB is gericht op het in beeld krijgen van toekomstperspectief
Relaties met het mbo We hechten het grootste belang aan programmatische afstemming waardoor kwalificatiewinst mogelijk wordt	Relaties met het mbo We hechten het grootste belang aan een afstemming met het mbo op het vlak van algemene vaardigheden
Relaties met de arbeidsmarkt We hebben een netwerk van leerbedrijven waar je het vak kunt leren	Relaties met de arbeidsmarkt We organiseren met instellingen en bedrijven allerlei oriënterende activiteiten
Volg je interesse	Word wie je bent
Functie van het vmbo Het belangrijkste is dat de leerling ontdekt welke talenten hij heeft en welke werksoorten wel en niet bij hem passen	Functie van het vmbo Het belangrijkste is dat de leerling zelf verantwoordelijkheid leert nemen voor zijn eigen ontwikkeling
Programma beroepsgericht We bieden een kernprogramma en daarnaast een breed scala aan beroepsgerichte modules	Programma beroepsgericht We ontwikkelen samen met leerlingen en externe partners leerarrangementen op maat
Programma algemene vakken We bieden keuzemodules uit algemene vakken, als aanvulling op het beroepsgerichte programma	Programma algemene vakken We integreren elementen van algemene vakken in onze leerarrangementen

Aanbodsturing			
	Beleid voor sectorkeuze We bieden elke periode in leerjaar 3 en 4 de mogelijkheid een keuze te maken of te herzien	Beleid voor sectorkeuze Het moment voor sectorkeuze is geheel vrij en is aan de individuele leerling	
	Loopbaanbegeleiding Onze LOB is gericht op het ontwikkelen van een arbeidsidentiteit	Loopbaanbegeleiding Onze LOB is gericht op het versterken van zelfsturing	
	Relaties met het mbo We hechte het grootste belang aan afspraken over een zorgvuldige intake en 'warme' overdracht	Relaties met het mbo We hebben afspraken over de wijze waarop leerlingen zich presenteren in hun entreetoetsing	
	Relaties met de arbeidsmarkt We hebben gerichte afspraken met bedrijven die een deel van het keuzeprogramma verzorgen	Relaties met de arbeidsmarkt We ontwikkelen samen met het bedrijfsleven interessante prestaties voor leerlingen	
Vraagsturing			

Om de vertegenwoordigers van de scholen te sturen in de keuzes, is gebruik gemaakt van onderstaande vragenlijst, waarbij twee kolommen zijn geplaatst die betrekking hebben over de huidige koers (nu) en de gewenste koers (toekomst).

1.1.1 Scenario's vmbo BB-KB

Het onderwijs verandert. Wordt het steeds meer vraaggestuurd of blijft het aanbodgestuurd. Krijgen leerlingen meer zeggenschap over hun leerroute of bepaalt de school de inhoud van de lessen.

Om een idee te krijgen waar uw school nu staat worden wat vragen gesteld. Door simpel een kruisje te zetten onder ja of nee en daarna wat rekenwerk uit te voeren komt u in een scenario terecht.

Met collega's uit gelijke scenario's krijgt u de kans om uw ideeën uit te wisselen en alvast een toekomstvisie vast te stellen. Bedenk, het gaat om ideevorming. U hoeft niet meteen de gehele school overhoop te halen.

1.1.2 Functie van het vmbo

Er is nogal wat discussie over de rol van het vmbo. Gaat het in het vmbo over het kweken van aankomende arbeidskrachten of moeten leerlingen nu juist een brede opleiding krijgen zodat ze nog kunnen kiezen? Is het vmbo een ouderwetse autofabriek waar dezelfde auto's van de band afkomen of gaat het om maatwerk? Hoe wordt er in uw school over gedacht?

	NU			TOEKOMST		
	ja	nee		ja	nee	
1.			De leerling ontdekt in onze school welk werk hij later wil doen en wordt daarin opgeleid			1.
2.			De leerling leert vaardigheden om daarmee zelf zijn keuzes te kunnen maken			2.
3.			De leerling krijgt de kans om zelf sturing te geven aan de ontdekkingstocht naar talenten en mogelijkheden			3.
4.			De school heeft goede programma's om de leerling de eerste stap naar arbeid te laten zetten			4.

1.1.3 Programma beroepsgericht

Het beroepsgerichte programma is voor veel leerlingen de opstap naar een vervolgopleiding op het mbo. Nu het mbo het 'competentiegericht leren' invoert, worden andere eisen gesteld aan de leerlingen.

	NU			TOEKOMST		
	ja	nee		ja	nee	
5.			Wij bieden de beroepsgerichte vakken zoals die al jaren bestaan en de leerlingen volgen de methode			5.
6.			In onze school staat het ontwikkelen van algemene vaardigheden centraal			6.
7.			Het deel van het programma dat centraal geëxamineerd wordt, is voor alle leerlingen in de afdeling gelijk. Daarnaast zijn er allerlei keuzes in beroepsgerichte modules			7.
8.			Voor iedere leerling is er de mogelijkheid om een eigen programma te volgen. Dit programma wordt samen met het mbo en de arbeidsmarkt opgesteld			8.
9.			Het beroepsgerichte programma legt de nadruk op oriëntatie op de toekomst			9.
10.			Wanneer we leerlingen zelf laten uitzoeken wat ze graag willen wordt het een chaos			10

1.1.4 Programma algemene vakken

Bij elke opleiding horen algemene vakken. Nederlands en Engels zijn verplicht en voor de sectoren zijn er sectorverplichte vakken. Worden de vakken apart gegeven. Is er integratie tussen de algemene vakken onderling of misschien integratie met het beroepsgerichte vak?

	NU			TOEKOMST		
	ja	nee		ja	nee	
11.			Elementen van algemene vakken en algemene vaardigheden worden geïntegreerd			11.
12.			Waar nodig leggen we een verbinding tussen het algemene vak en het beroepsgerichte vak			12.
13.			In de algemene vakken besteden we veel aandacht aan algemene vaardigheden zoals communiceren, omgaan met informatie en keuzes maken			13.

1.1.5 Beleid voor sectorkeuze

Kiezen is moeilijk voor leerlingen. Wanneer kiest een leerling voor een sector of voor een beroepsgroep. Mag de leerling zelf ontdekken? Kan de leerling nog op een keuze terugkomen?

	NU			TOEKOMST		
	ja	nee		ja	nee	
14			Wanneer leerlingen een keuze maken bepalen ze zelf.			14.
15			De keuze wordt uitgesteld tot het eind van het vierde leerjaar zodat een bewuste keuze wordt gemaakt voor een opleiding aan het mbo			15.
16			In klas 3 en 4 krijgen de leerlingen steeds een mogelijkheid om een keuze te maken of te herzien			16.
17			Leerlingen kiezen aan het eind van het 2 ^e jaar voor een afdeling.			17.

1.1.6 Loopbaanbegeleiding

Weten leerlingen wat ze willen en wat ze kunnen. Zijn hun toekomstbeelden realistisch? Is er extra ondersteuning in hun zoektocht naar hun talenten en passie?

	NU			TOEKOMST		
	ja	nee		ja	nee	
18			Leerlingen kunnen hun dromen over de toekomst in de praktijk ervaren			18.
19			Via beroepsinteresse- en beroepskeuzetests wordt de beroepswens van de leerling bepaald			19.
20			We leren leerlingen eerst een goed beeld krijgen van hun toekomstmogelijkheden			20.

1.1.7 Relaties met het mbo

Tussen het vmbo en het mbo worden op allerlei niveaus afspraken gemaakt over de doorstroming. Dat kan zijn op basis van doorlopen modules, op basis van algemene vaardigheden of via een regionaal arrangement. Hoe gaat dat in uw school?

	NU			TOEKOMST		
	ja	nee		ja	nee	
21			De opleiding en doorstroming is gericht op het behalen van vrijstellingen			21.
22			Leerlingen laten zien wat ze kunnen door middel van een 'meesterproef' waarbij een vertegenwoordiger van het mbo mede beoordeelt			22.
23			Het mbo vindt beroepsvaardigheden niet zo belangrijk. Het gaat meer om welke algemene vaardigheden de leerling in huis heeft.			23.
24			Met het mbo hebben we goede afspraken over een 'warme' overdracht.			24.

1.1.8 Relaties met de arbeidsmarkt

Vooraf BB-leerlingen gaan na het vmbo 'leren en werken'. Wat is de aard van de relatie die uw school heeft met de arbeidsmarkt in de omgeving?

	NU			TOEKOMST		
	ja	nee		ja	nee	
25			We hebben veel bedrijven en instellingen in de omgeving waar leerlingen terecht kunnen om zich te oriënteren op hun toekomst			25.
26			Samen met een aantal bedrijven en instellingen zijn opdrachten voor leerlingen ontwikkeld			26.
27			De docenten in de afdelingen hebben een netwerk van bedrijven en instellingen waar leerlingen een verdieping krijgen van hun gekozen richting			27.

Na het aankruisen van de kolommen 'nu' en 'toekomst' is het volgende scoreformulier gebruikt:

1.1.9 In welk scenario past u?

Als met ja is geantwoord een (1), (2) of (4) omcirkelen in het grijze vak, als met nee is beantwoord, dan een één (1) zetten in de witte vakken waar een 1 staat.

Tel daarna de omcirkelde punten per kolom op en vermenigvuldig het aantal met 5.

U voelt zich het meest thuis in het scenario waarin het hoogst is gescoord.

	antwoord	Op weg naar een beroep	Leren voor het leven	Volg je interesse	Word wie je bent
1		1	1	1	1
2		1	1	1	1
3		1	1	1	1
4		1	1	1	1
5		4			
6			4		
7				4	
8					4
9		1	1	1	1
10		1	1	1	1
11			1		1
12		1		1	
13			1		
14					4
15			4		
16				4	
17		4			
18					1
19		1		2	
20			2		
21		2			
22					2
23				1	
24				2	
25			2		
26					2
27		2			
	Totaal				
	Percentage	Totaal x 5 = %	Totaal x 5 = %	Totaal x 5 = %	Totaal x 5 = %

Het resultaat was zeker niet eensluidend, maar er is zeker sprake van een sterke verschuiving van aanbodgestuurd onderwijs naar vraaggestuurd onderwijs. Verder was opvallend dat de vertegenwoordigers vanuit het strategische denken meer de voorkeur hadden voor 'word wie je bent' en dat de vertegenwoordigers vanuit het tactisch denken meer in de richting kwamen van 'volg je interesse'. De oranje ballon geeft een gemiddelde aan van alle scores.

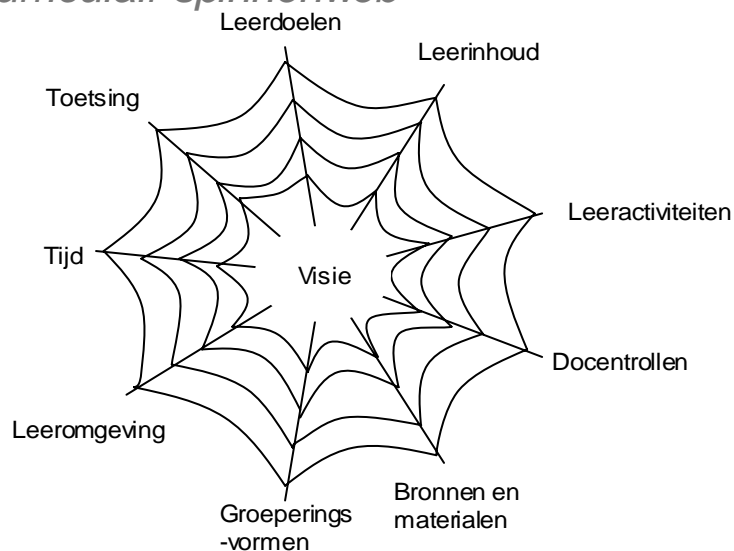
1.2 Tactisch niveau

Na de bespreking van de strategische keuze zijn de vertegenwoordigers van beide scholen overgestapt naar de tactische keuzes. Deze tactische keuzes werden aan de hand van het volgende document gemaakt en de antwoorden staan in een kader bij de gestelde vragen:

Curriculair spinnenweb

slo

slo

De centrale vraag is

In hoeverre wordt er rekening gehouden bij het bepalen van de inhoud van onderstaande onderwerpen met de wensen, talenten, kennis, kunde en competenties van de individuele leerling. Hoe krijgt dit in de dagelijkse praktijk vorm en inhoud?

1. Doelen

Wat zijn de doelen waar naar wordt toegewerkt?

●
●
●

Voor welk doel leren ze?

slo

- **Persoonlijke vorming**
 - leren leren
 - leren communiceren
 - leren reflecteren op het leerproces
 - leren reflecteren op de toekomst
- **Maatschappelijke vorming**
 - werken aan vakoverstijgende thema's
- **Beroepsoriëntatie**
 - leren uitvoeren
 - leren reflecteren op het werkproces

- In hoeverre kan/moet de leerling zijn eigen doelen stellen, binnen de context van de opleiding?

Ja, de leerling moet zijn eigen doelen stellen, maar missen een referentiekader. Leerlingen zullen geholpen moeten worden door docenten met de invulling van 'leren leren' en 'leren reflecteren'. Deze ontwikkeldoelstellingen van de leerling moeten in het begin stevig begeleid worden met als doel dat de mate van begeleiding en sturing moet afnemen.

- Zijn deze doelen gericht op de toekomstige loopbaan en beroepssituatie?

Ja, maar het accent moet vooral liggen op de doelen die gericht zijn op algemene vaardigheden en (beroeps)houding. Zaken als planmatig werken en samenwerken met collega's zijn van groot belang.

- Heeft de leerling ook mogelijkheden om doelen, buiten de opleiding, te benoemen?

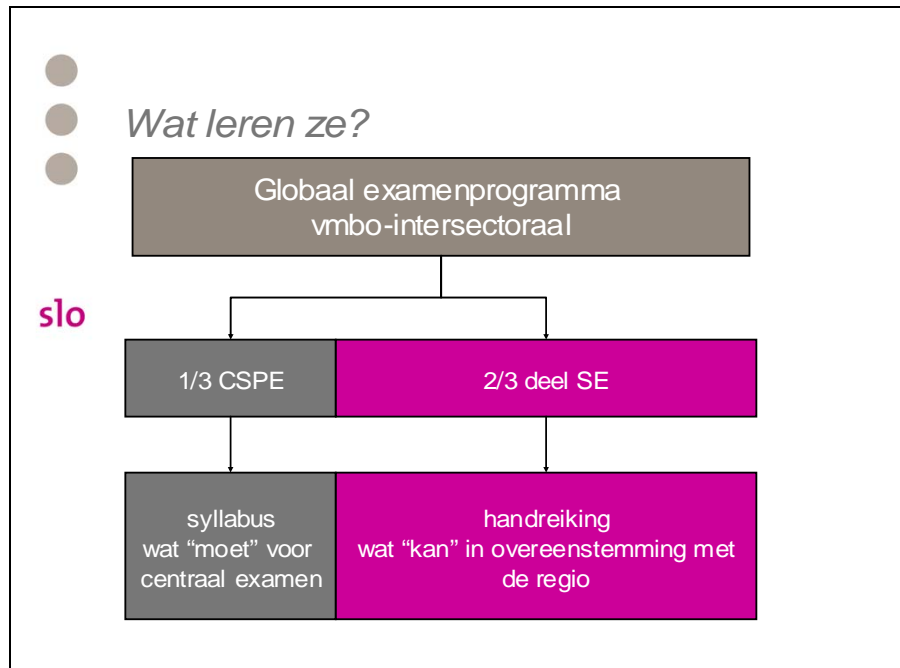
Pascal College: Ja, als leerlingen aangeven binnen de opleiding Handel & Administratie graag een stage te willen lopen bij een sportinstelling, wordt die ruimte gegeven. Rond Handel & Administratie is ook ruimte voor bonustaken, zoals het maken van een website, webkrant, het bouwen van een decor, het maken van een film of muziek of kleding. Vechtdal College: ja, maar de doelen moeten wel passen in de eigen doelstellingen. Een leerling die graag boeketten maakt mag gerust in een bloemenzaak zijn stage volgen of een leerling die graag kok wil worden mag best in een restaurant zijn stage volgen, ondanks dat deze leerling het programma Handel & Administratie volgen.

- Zo ja, moeten deze doelen in het kader van verbreding/verdieping van de opleiding liggen?

De opleiding staat niet centraal, maar de leerling. De leerling zal uiteindelijk zelf aan geven of het gaat om verbreding of verdieping.

2. Inhoud

Wat wordt geleerd?

- Wordt er rekening gehouden met de individuele leerling, zodat er een leerroute op maat voor de leerling gemaakt kan worden?

Vanuit de hiervoor geformuleerde doelstelling dat algemene vaardigheden en (beroeps)houding een belangrijk accent krijgen binnen de opleidingen en er vanuit gaande dat leerlingen in elke leerroute bezig zijn met algemene vaardigheden en (beroeps)houding binnen een context van een beroep is het vanzelf sprekend dat er rekening wordt gehouden met de individuele leerling. De enige beperking is wel dat leerlingen dit alleen kunnen realiseren binnen het aanbod van de school.

- Zijn er keuzemogelijkheden voor leerlingen buiten reguliere (examen)-programma's?

Ja, maar binnen het aanbod van de school. Verder is het mogelijk om naast acht vaste lesblokken twee lesblokken buiten de school middels buitenschools leren te volgen.

- Zijn er mogelijkheden op studieduurverkorting of vrijstellingen door EVC's?

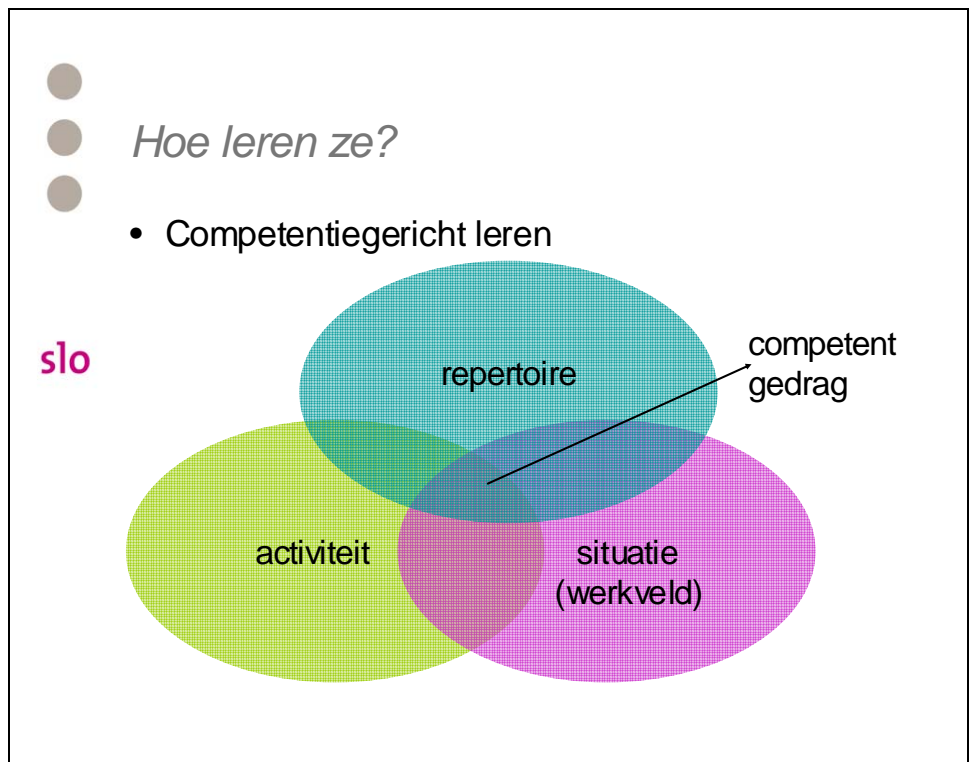
Ja, maar de tijd die vrijkomt wordt omgezet in bonustaken of in het specialiseren. Het specialiseren zou moeten leiden tot een niveau 2 basisberoepsopleiding van het mbo.

- Is er ruimte voor mensvorming door maatschappijvisie en/of religie?

Beide scholen hebben een christelijke identiteit. Nadat hierover enige ervaringen zijn uitgewisseld, blijkt dat de identiteit binnen het Vechtdal College een meer versterkende rol speelt dan binnen het Pascal College. Beide scholen bieden ruimte voor viering en bezinning. Bij het Vechtdal College worden de vakken rond mensvorming en maatschappijvisie en religie gegeven door vakdocenten, terwijl bij het Pascal College deze vakken gegeven worden door de mentor.

3. Leeractiviteiten

Hoe wordt geleerd?

- In hoeverre is er sprake van authentieke opdrachten?

Het streven is naar zoveel mogelijk levensechte opdrachten.

- Welke competenties moet de leerling verwerven om deze activiteiten uit te kunnen voeren, de opgaven tot een oplossing te brengen en beslissingen te nemen?

Sociaal- communicatieve, uitvoerende en reflecterende competenties.

- Is er sprake van een standaard aanbod van opdrachten?

De methode wordt gebruikt als kapstok om daarom heen zelf opdrachten te maken met verschillende complicerende factoren. De methode biedt de oriënterende en de noodzakelijke kennis en vaardigheden aan, maar bijvoorbeeld via stage krijgen de opdrachten meer diepgang.

- Kan de leerling eigen leervragen formuleren, binnen school en stage?

Dit is wel mogelijk, maar het moet wel passen binnen de opleidingen die op school worden aangeboden.

- Zijn er verschillende type opdrachten, bijv. gericht op arbeidservaring en/of op persoonsontwikkeling?

Er worden verschillende opdrachten gedaan, bij arbeidservaring gaat het vooral om de koppeling richting beroepshouding en bij persoonsontwikkeling gaat het vooral om reflectie.

4. Begeleiding en coaching

Wat is de rol van de begeleider/coach?

Hoe faciliteert de docent het proces?

- Pedagogische tegemoetkoming
 - veilige leeromgeving
 - POP-gesprekken
 - slo** - in hoeverre heeft de leerling de regie
 - over zijn leertraject
 - over de keuzes in het leertraject
- Didactische tegemoetkoming
 - denkers, doeners, dromers, beslissers

- Door wie wordt in de verschillende leeromgevingen het leren effectief ondersteund?

Docent, mentor, onderwijsassistent, stagebegeleiders vanuit school en bedrijf.

- Welke bekwaamheden hebben de begeleiders/coaches daarvoor nodig?

Feeling, pedagogisch-didactische bekwaamheden; overzicht, empathisch vermogen, toegankelijk, overwicht, gezag, deskundigheid en humor.

- Hoe wordt het reflecteren begeleid?

Via gesprekken. Bij Pascal wordt dit een functioneringsgesprek genoemd en bij het Vechtdal wordt dit het POP-gesprek genoemd.

- Hoe is de afstemming met het buitenschools leren?

Alle beroepsgerichte docenten hebben contacten met de stagebedrijven. Leerlingen worden altijd tijdens de stage bezocht.

- Op welke manier(en) worden (leer)resultaten besproken?

De leerresultaten worden besproken met de leerling zelf en met zijn ouders/verzorgers. Verder worden de resultaten ook besproken met het kernteam.

- Is de begeleiding gericht op:
 - het leertraject
 - de leervraag
 - de arbeidsidentiteit

Alle drie de punten krijgen de aandacht.

- Welke gegevens worden opgenomen in het portfolio?

In het portfolio worden de ontwikkel- en leerlijnen opgenomen. Verder beantwoord de leerlingen in het portfolio de vragen: "Wie ben ik?", "Wat kan

ik?" en "Wat wil ik?"

Verder de verslagen t.a.v. geleverde prestaties en stages.

Het portfolio is een prima middel om leerlingen te laten reflecteren.

- Welke acties worden ondernomen bij het opsporen en aanpakken van problemen bij het leren?

De ontwikkel- en leerlijnen geven het signaal aan bij problemen. N.a.v. van deze lijnen zal er een gesprek gevoerd worden met de leerling en daar zal een plan van aanpak uit voortvloeien.

5. Onderwijsleermiddelen

Met wat wordt geleerd?

Welke materialen en middelen?

slo

- Lesmateriaal en middelen
 - methodes
 - als leidraad
 - als bron
 - zelf ontwikkeld materiaal
 - internet-sites
 - werkplekken op de leerpleinen
 - buitenschools (stages, enz.)

- Is er voldoende outillage om aan de wensen van de leerling te voldoen?

De outillage moet voldoen aan de eisen dat de opdrachten levensecht en praktijkgericht zijn.

- Wordt er gewerkt vanuit een vaste methode?

De methode wordt gebruikt als leidraad voor de programma's. Wel is het de bedoeling zo min mogelijk afhankelijk te zijn van de methode. Zelf levensechte opdrachten maken of via stages binnen halen is dan ook van groot belang.

- Is er sprake van een intensief gebruik van een ELO?

Internet speelt zeker een belangrijke rol als leeromgeving.

- Zijn er voldoende ict-mogelijkheden?

Er zijn genoeg ict- mogelijkheden.

- Wordt er gewerkt met audiovisuele apparatuur, bijv. voor instructiefilmpjes?

Veel wordt aangeboden via internet zoals instructiefilmpjes.

6. Groeperingsvormen

Met wie wordt geleerd?

-
- *Met wie leren ze*
-

slo

- Individueel
- In stamgroepen
- In willekeurige groepen
- Interactie docent - leerling
- Met 'opdrachtgevers' van buitenaf op school
- Met opdrachtgevers van buitenaf op stageplaats

- In hoeverre zijn leerlingen vrij in hun keuze voor individueel werken of werken in groepsverband?

De opdracht bepaalt eigenlijk of de leerling deze individueel uitvoert of in groepsverband. Het streven moet wel zijn dat leerlingen veel opdrachten uitvoeren in groepsverband. De realisering van zaken als leren uitvoeren en leren communiceren, komen beter tot zijn recht in opdrachten in groepsverband.

- Zijn leerlingen vrij in het bepalen met wie zij opdrachten uitvoeren?

De leerlingen zijn in zekere mate vrij in het bepalen met wie zij opdrachten uitvoeren. De docent heeft wel het recht om de samenstelling te wijzigen. Leerlingen moeten ook leren samen te werken met medeleerlingen met wie ze een minder vriendschappelijke band hebben. Soms is het ook juist goed om groeperingsvormen die waarschijnlijk moeizaam zullen verlopen toch te laten functioneren. Het groepsproces is dan belangrijker dan het groepsresultaat. Van moeizame groepsprocessen kunnen leerlingen veel leren. Verder moet het mogelijk zijn heterogene groepen te maken dus leerlingen uit basisberoeps- en kaderberoepsgerichte leerweg vormen één groep.

- Is er sprake van verplichte lessen/instructie in groepsverband? Hoe groot zijn deze groepen?

Leerlingen moeten leren zelf het initiatief te nemen voor het volgen van verplichte lessen of instructie. Leerlingen zullen zich moeten inschrijven voor een bepaalde les of instructie. Als de leerling denkt zonder les of instructie zijn werkzaamheden te verrichten is hij daar vrij in. De leerling moet zelf ervaren dat een gemiste les of instructie nadelig is voor zijn leren. De groepen mogen zo groot zijn als de ruimte dit toelaat. De instructieruimten van beide scholen is berekend op ongeveer 20 leerlingen.

7. Leeromgeving

Waar wordt geleerd?

●
● *Waar leren ze?*
●

slo

Leeromgeving met aspecten als:

- informatieomgeving
 - instructie, mediatheek, integratie vakken
- beroepsomgeving
 - benaderen werkelijkheid, simulatie
- sociale omgeving
 - thuisgevoel, expositie van producten
- schoolcultuur
 - organisatie, rooster, regels
- buitenschools leren

- Welke leeromgevingen binnen de onderwijsinstelling zijn mogelijk?

Binnen de onderwijsinstelling zijn dat de instructieruimte, de individuele en groepsworkplekken en de ruimten voor het oefenen van vaardigheden.

- In hoeverre hebben leerlingen de keuze in hun leeromgeving?

Afhankelijk van de opdracht kunnen de leerlingen de keuze zelf maken voor de leeromgeving. Hiermee wordt bedoeld dat leerlingen de keuze kunnen maken om buitenschools te leren.

Bij Pascal Zuid is een "Meetingpoint" waar allerlei opdrachten en stagebedrijven zijn aangemeld waar leerlingen een keuze kunnen maken uit buitenschoolse activiteiten die vervangend zijn voor opdrachten die anders binnenschools uitgevoerd moeten worden.

- In hoeverre hebben leerlingen vrijheid in de keuze van hun buitenschoolse leren?

Leerlingen hebben de vrijheid in de keuze van het buitenschools leren, maar de school moet er wel van overtuigd zijn dat de leerlingen in het buitenschoolse leren ook die kennis, vaardigheden en beroepshouding leren en ontwikkelen die door de school gesteld worden.

8. Tijd

Wanneer wordt geleerd?

-
- *Wanneer leren ze*
-

slo

- minimum voor BB en KB is 960 uur
 - 1/3 voor CE
 - 2/3 voor SE
- meer uren is toegestaan, minder niet
- organisatie
 - werken met lesuren
 - werken met blokken
 - werken met dagdelen

- Welke vrijheid wordt aan leerlingen gegeven in het bepalen van eigen studietijd?

De leerlingen gaan werken met dagdelen. Eerst moeten de leerlingen leren om een planning te maken voor een hele dag en later voor een week. Er moet rekening gehouden worden in de planning met vaste instructiemomenten. De leerling is wel vrij om te bepalen waar aan gewerkt wordt. Wel zullen de leerlingen de eigen planning moeten realiseren.

- Wat is de verhouding tussen contacttijd (waaronder ook practica en simulaties) en zelfstudie?

Dat zal zeker per leerling kunnen verschillen, maar een verhouding 50%-50% is het uitgangspunt.

- Zijn er mogelijkheden om de studieduur te versnellen?

Zolang er eigenlijk geen mogelijkheden zijn om leerlingen sneller te laten doorstromen richting het ROC, zal veel meer het accent liggen verdiepen en/of verbreden van de opleiding. Bij verdieping is het mogelijk om leerlingen kerntaken aan te bieden die anders aangeboden zouden worden binnen het mbo. In die zin is er wel een versnelling mogelijk, mits dit alles goed is afgestemd met het ROC.

- In hoeverre is het mogelijk om flexibel te toetsen en te examineren?

Het schoolexamenen kan op elk moment afgenomen worden. Hierin kunnen we heel flexibel mee omgaan. Het centraal examen daarin tegen staat vast voor de maand mei in het vierde leerjaar van de leerlingen. Hier is dus geen flexibiliteit mogelijk.

9. Beoordelen

Hoe ver is het leren gevorderd?

●
● *Toetsing en portfolio*
●

Het wat

– het gaat niet alleen om eindtermen maar om:

- algemene vaardigheden
- beroepsvormende vaardigheden
- algemeen vormende vaardigheden (kennis)
- houdingsaspecten

slo

Het hoe

– veranderde manieren van leren, begeleiden en beoordelen

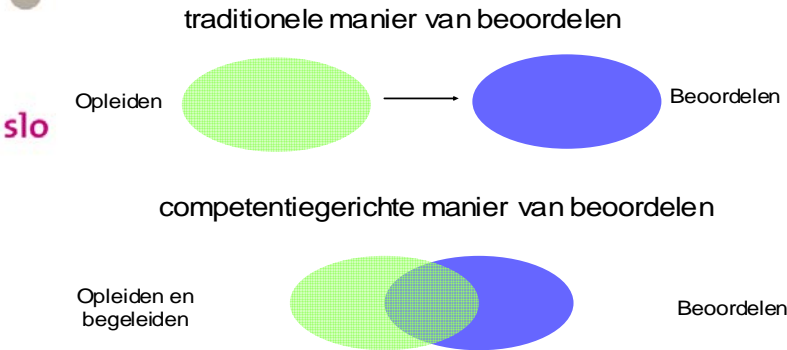
Het waarom

– zicht op loopbaan en beroep

●
● *Veranderd onderwijs*
●

slo

traditionele manier van beoordelen

Opleiden

competentiegerichte manier van beoordelen

- Welke vormen van toetsen worden gehanteerd?

Naast formatieve toetsing middels voortgangsgesprekken, reflectieverslag, coachingsgesprek, summatieve toetsing middels beoordelingsgesprek, kennistoets, presentatie en proeve van bekwaamheid.

- Wie beoordeelt wat?

Bij de formatieve toetsing gaat het vooral om de leerling zelf en daarnaast medeleerlingen, stagebegeleiders en docenten.
Bij summatieve toetsing de docenten.

- Kan de leerling aangeven wanneer hij op wat beoordeeld wil worden?

Bij formatieve toetsing is die mogelijkheid altijd aanwezig bij summatieve toetsing worden momenten bepaald waarop dat kan plaatsvinden.

Maatwerk bij het Vechtdal College en Pascal Zuid

De exameneenheden, die bij het schoolexamen horen bieden mogelijkheden voor het leveren van maatwerk. De inhoud is globaal omschreven en geeft ruimte voor eigen interpretaties.

Wat is maatwerk?

Maatwerk is een containerbegrip geworden in het onderwijs. In het algemeen wordt daarmee bedoeld: meer ruimte voor de leerling, variatie in aanbod, niveau- en tempodifferentiatie. Ook in het vmbo is er veel aandacht voor maatwerk. Op verschillende manieren wordt geprobeerd het onderwijsaanbod zoveel mogelijk aan te laten sluiten bij de wensen en behoeften van leerlingen (brede of smalle opleidingen, opleidingen met elementen uit verschillende sectoren/afdelingen, opleidingen die volledig zelf kunnen worden samengesteld).

Maatwerk is tegemoet komen aan de behoeften van de leerlingen. Bij maatwerk wordt de leerling als vertrekpunt genomen bij (organisatie van) het onderwijsleerproces. Dit is de basisvisie die aan maatwerk ten grondslag ligt. Deze basisvisie bepaalt de invulling van de elementen van het leerplan van een school. Daarbij is essentieel, dat oog is voor de fase van ontwikkeling waarin een leerling verkeert, voor wat een leerling kan en kent en voor wat een leerling drijft (motivatie). Maatwerk betekent niet dat de leerling bepaalt wat hij gaat leren. Wat een leerling moet leren wordt bepaald door exameneisen, eisen vanuit de beroepspraktijk en eisen vanuit de samenleving. Daarnaast kan een leerling zelf wensen kenbaar maken. Maatwerk betekent dat een leerling leert wat zijn kwaliteiten en interesses zijn en vervolgens leert wat nodig is voor de richting die de leerling op basis van zijn interesses en kwaliteiten gekozen heeft.

Waarom maatwerk?

Maatwerk is wenselijk om de motivatie en de betrokkenheid van leerlingen te vergroten en om tegemoet te komen aan verschillen tussen leerlingen in leerstijl, aanleg, interesses, werktempo en persoonlijke omstandigheden. Maatwerk moet 'iets' opleveren voor de leerlingen: meer zelfvertrouwen, betere resultaten, eerder doorstromen naar vervolgonderwijs. Maatwerk moet dus in het voordeel van de leerling zijn. Uiteindelijk zal dat op den duur kunnen leiden tot efficiënter onderwijs (kortere schoolloopbanen van leerlingen en minder schooluitval).

Waar is maatwerk mogelijk?

De onderdelen van het centraal examen zijn uitgewerkt in de voorschrijvende syllabus. Hierop zijn de opgaven in het centraal examen gebaseerd. Voor iedereen is duidelijk wat afgevraagd kan worden.

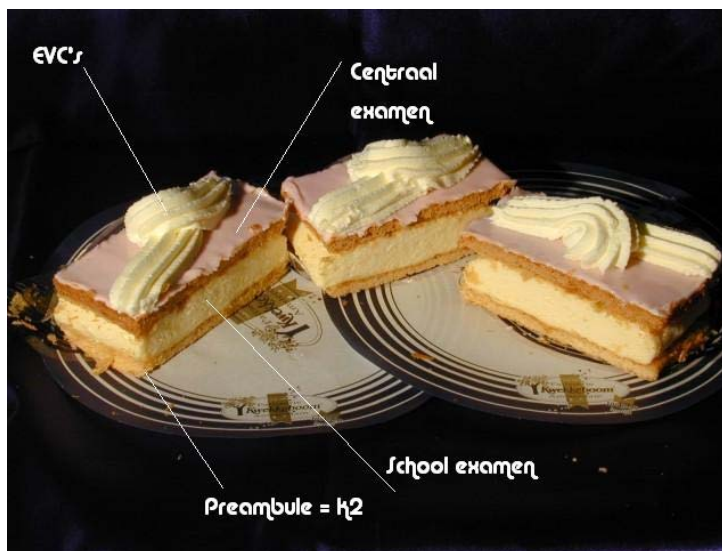
De exameneenheden van het schoolexamen hebben meer het karakter van de kerndoelen uit de basisvorming gekregen. Door de globale formulering ervan kan de school bepalen of er veel of weinig tijd aan een onderwerp besteed wordt. Niet langer is tot in detail voorgeschreven wat leerlingen moeten kennen en kunnen. De school kan ook eigen onderdelen aan het programma toevoegen, vanuit een andere afdeling, c.q. sector of een geheel nieuw onderdeel. Scholen kunnen zo het schoolexamen naar eigen inzicht inrichten en daarbij zoveel mogelijk rekening houden met de wensen van de leerlingen, het regionale bedrijfsleven en het mbo.

De opbouw van een programma op maat is als volgt voor te stellen:

- een hard gedeelte: de eisen van de onderwijsdoelen van het voortgezet onderwijs, de preambule;
- een hard gedeelte: de verplichte examendelen van het centraal examen;
- een zacht deel: waarin de wensen van de leerling of de school tot hun recht komen, het schoolexamendeel;
- het diploma;
- de extra onderdelen die de leerling heeft gedaan: extra of elders verworven competenties.

Deze opbouw lijkt erg veel op die van een 'tompoes':

**tom-poes, tom-pou-ce, de(m.), tom-poe-zen, tom-pou-ces-gebakje
bestaande uit krokant bladerdeeg gevuld met vanilleroom**

De bodem

De bodem staat voor alle programma's symbool voor het leggen van een goede basis in de vorm van de preambule en kerndeel 2. Deze laag is hard en noodzakelijk, zonder bodem is er geen tompoes vorm te geven. Dat wil zeggen dat de leerling alle vaardigheden vanuit de preambule en het kerndeel 2 van ieder programma nodig heeft om alle andere exameneenheden te kunnen aanleren.

De vulling

Het schooldeel (se-deel) van het programma kan gezien worden als de vulling van de Tompoes. Deze exameneenheden zijn zo zacht als room! Dat wil zeggen dat de leerlingen (en scholen) eigen keuzes kunnen maken en de opleiding deels zelf kunnen vullen. Of de vulling de kleur en smaak houdt van het gekozen programma, of het een dikke of dunne laag wordt, hierin ligt de keuzevrijheid en de ruimte die geboden wordt met de invoering van de globaal geformuleerde examenprogramma's.

De bovenlaag

De bovenlaag symboliseert de exameneenheden voor het centraal examen (ce-deel). De inhoud voor het centraal examen ligt vast. Iedere leerling rond zijn schoolloopbaan af binnen een bepaald programma.

Het glazuur

Dit is de kleur de versiering van het diploma, de afronding van de opleiding.

De slagroomtoef

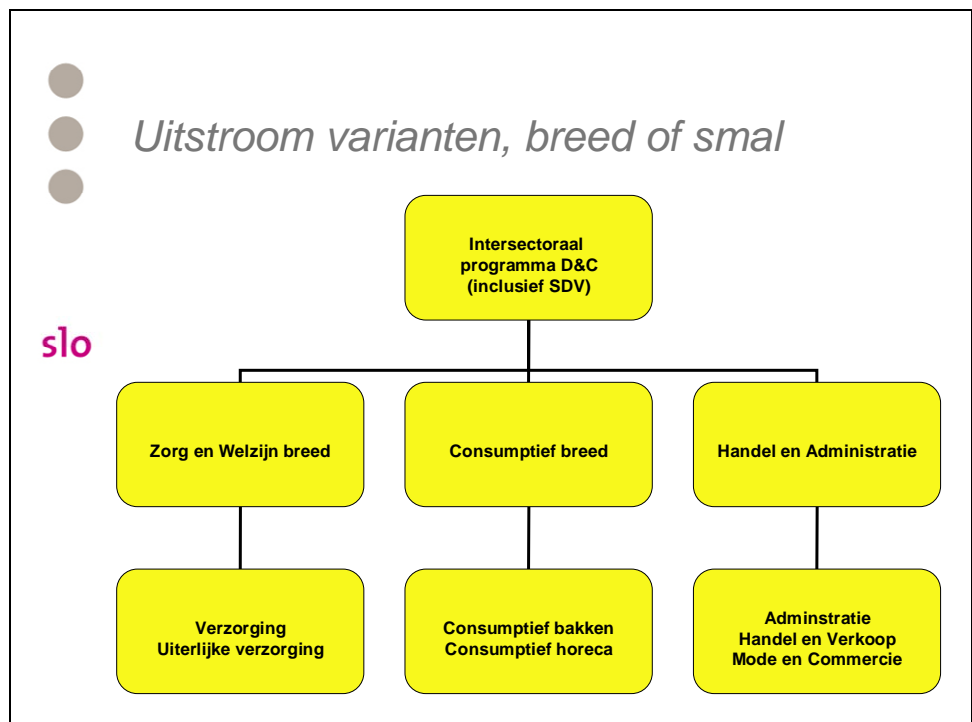
Alles wat de leerling buiten het programma waarin hij examen heeft gedaan, heeft ingebracht (EVC's = eerder of elders verworven competenties) is extra: extra lekker en feestelijk.

Slagroom	EVC's	
Glazuur	Diploma	CE
Korst	Verplichte exameneenheden voor het CE	CE
Gele room	Eigen exameneenheden van de school en de leerling (smaakvol)	SE
Gele room	Verplichte exameneenheden voor het SE (zacht en zoet)	SE
Korst	De kern van het vmbo (de bodem moet goed zijn...)	CE/SE

1.3 Operationele uitwerking

Bij het Vechtdal College en Pascal Zuid wil men maatwerk gaan leveren met het intersectorale programma Dienstverlening en Commercie. Bij het Vechtdal College gaat het om de samenvoeging van de afdelingen Zorg en Welzijn, Handel en Administratie en de afdeling Consumptief. Bij het Pascal Zuid gaat het om de samenvoeging van de afdelingen Zorg en Welzijn en Handel en Administratie.

Bij het Vechtdal College en Pascal College ging men eerst uit van de volgende programma's:

In deze opzet is het mogelijk dat leerlingen zich breed kunnen oriënteren in het intersectorale programma D&C, maar ook leerlingen de mogelijkheden bieden om smal uit te stromen in de afdelingsprogramma's.

Bij nadere bestudering van het intersectorale programma D&C bleek dat binnen dit programma een smalle uitstroming ook mogelijk is.

In het volgende schema laten we het programma IS zien met de relevante exameneenheden.

		BB	KB
IS/1	Oriëntatie op de sectoren Techniek, Commercie en Zorg en Welzijn		
IS/2	Professionele vaardigheden	CE	CE
IS/3	Intersectorale methodische vaardigheden	CE	CE
16.	De kandidaat kan planmatig werken.	X	
17.	De kandidaat kan projectmatig werken.		X
18.	De kandidaat kan in zijn werk rekening houden met voorkomende dilemma's en die toelichten.	X	X
	De kandidaat kan communiceren met behulp van moderne technische middelen.	X	X
IS/4	Vaardigheden voor Technologie en Dienstverlening	CE	CE
IS/5	Vaardigheden voor Technologie en Commercie	CE	CE
IS/6	Vaardigheden voor Dienstverlening en Commercie	CE	CE
	De kandidaat kan binnen de context van Recreatie, Cultuur, Toerisme en Horeca en/of Zorginstellingen: • assisteren bij de organisatie van een activiteit; • dienstverlenende werkzaamheden verrichten; • eenvoudige administratieve werkzaamheden verrichten; • een presentatie geven over een geleverde dienst.	X	
	De kandidaat kan binnen de context van Recreatie, Cultuur, Toerisme en Horeca en/of Zorginstellingen: • een activiteit organiseren; • dienstverlenende werkzaamheden verrichten; • kennis van groepsdynamische processen toepassen; • eenvoudige administratieve werkzaamheden verrichten; • een presentatie geven over een geleverde dienst.		X
IS/7	Sport en gezondheid **		
IS/8	Voedsel en gezondheid**		
IS/9	Onderneming, administratie en handel**		
IS/10	Multi- en grafimedia**		
IS/11	Productie, meten, regelen en sturen**		
IS/12	Veiligheid, energie en milieu**		
IS/13	Welzijn**		
IS/14	Transport, logistiek en magazijnbeheer**		

Toelichting:

- De onderdelen IS/2, 3 en 6 worden centraal geëxamineerd.
- De onderdelen IS/1, 7, 8, 9, 10, 13 en 14 zijn voor het schoolexamen. De school bepaalt de inhoud van het curriculum, waarbij accenten gelegd kunnen worden vanuit de regio. Zo zal Pascal-Zuid in de Zaanstreek veel inzetten op transport en logistiek en het Vechtdal College op toerisme met veel accenten voor de Duitse taal. De rode draad voor elk onderdeel blijven de exameneenheden IS/2, 3 en 6.
- De onderdelen IS/4, 5, 11 en 12 zijn voor de programma's Technologie en Dienstverlening en Technologie en Commercie, deze zijn dus niet relevant voor de opleiding Dienstverlening en Commercie.

** Is keuzeonderwerp c.q. keuze-exameneenheid

De school geeft in een leerplan Intersectoraal aan welke van de niet verplichte exameneenheden worden aangeboden en licht deze keuze toe. In het leerplan Intersectoraal vermeldt de school welke eindtermen de school binnen de exameneenheden aanbiedt, welke keuze de kandidaten maken binnen het beschikbare aanbod en hoe het onderwijsaanbod is afgestemd op de beschikbare tijd van respectievelijk 960 voor de beroepsgerichte vakken en 320 uur voor de gemengde leerweg.

Om een beeld te geven waar het centraal examen uit bestaat is hier een overzicht van opdrachten voor Dienstverlening en Commercie voor de basisberoepsgerichte leerweg.

Overzicht opdrachten

Onderdeel A solliciteren

- 1 sollicitatieformulier invullen
- 2 minitoets

Onderdeel B activiteiten

- 3 draaiboek maken
- 4 affiche maken
- 5 PowerPoint-presentatie maken

Onderdeel C restaurant en keuken

- 6 menukaart maken
- 7 minitoets
- 8 tafel dekken
- 9 macaronischotel en ijsbergsla maken
- 10 hulp verlenen

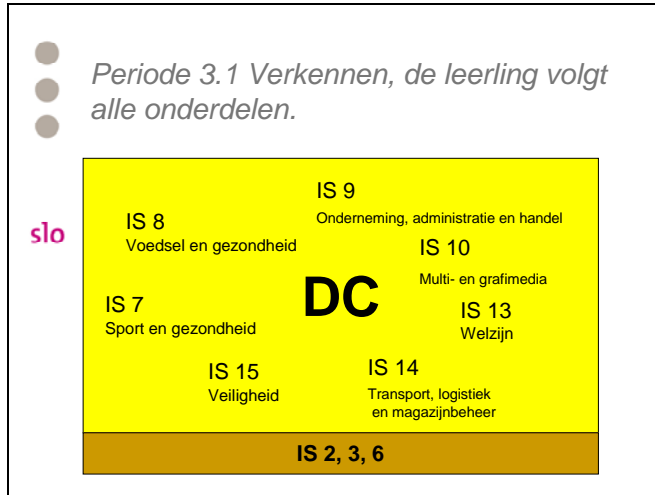
Onderdeel D reservering

- 11 berekening maken
- 12 bevestigingsbrief maken

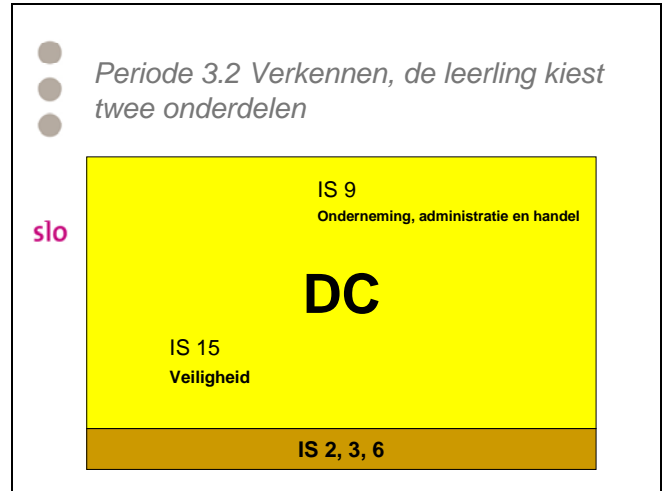
1.3.1 De programmering in de tijd

De leerlingen volgen twee leerjaren van elk vier perioden, het gaat hier om een voorbeeld uitwerking, elk andere programmering is ook mogelijk.

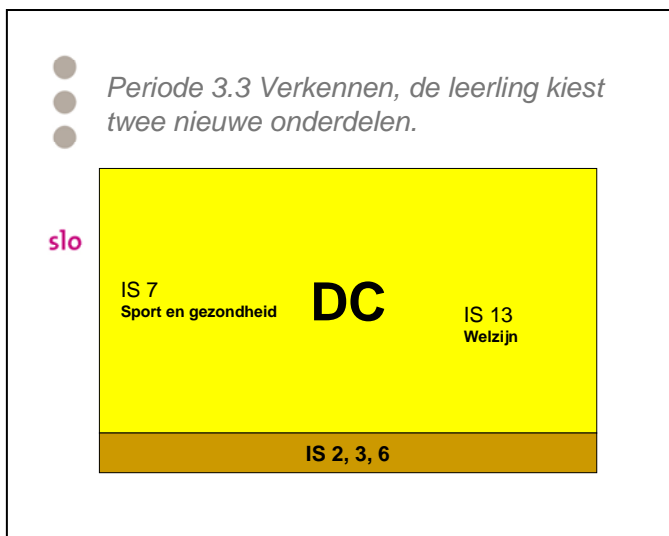
In het 3e leerjaar periode 1

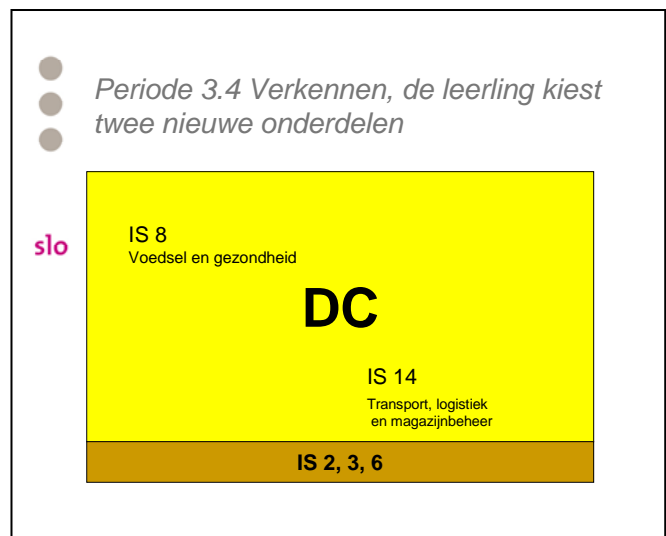
In het 3e leerjaar periode 2

In het 3e leerjaar periode 3

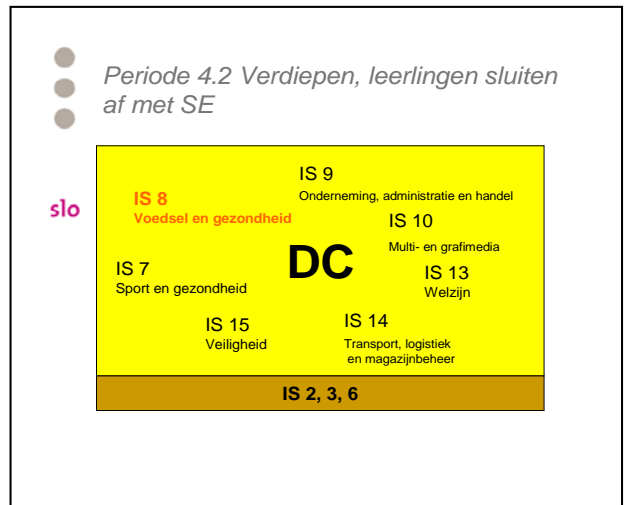
In het derde leerjaar periode 4

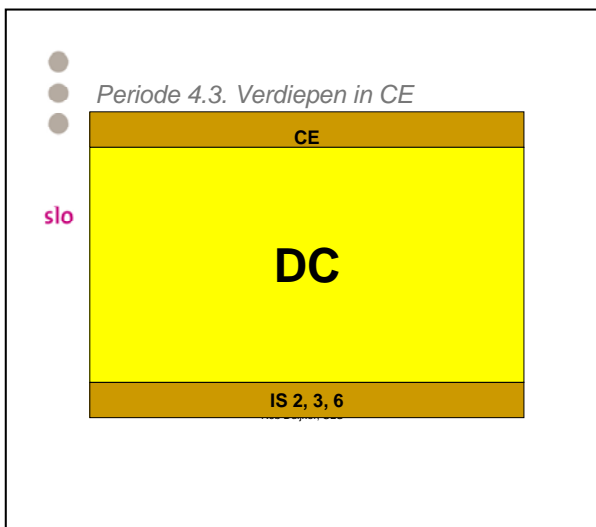
**In het 4e leerjaar periode 1:
De leerling kiest IS 8**

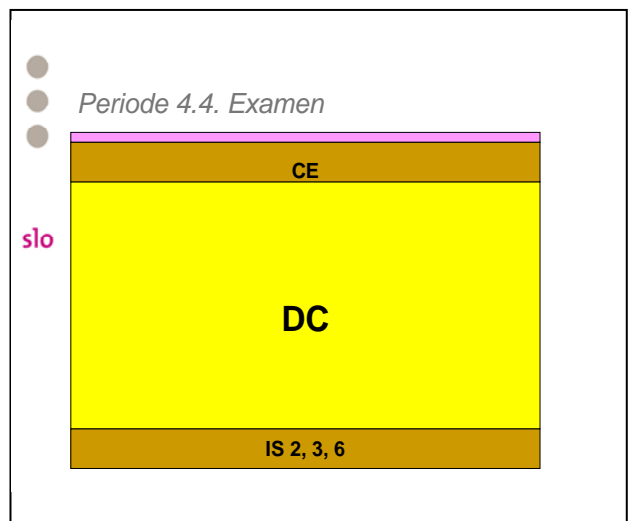
In het 4e leerjaar periode 2

In het 4e leerjaar periode 3

In het 4e leerjaar periode 4

In dit schema doorloopt een leerling in het donker geel zijn leerroute.

slo

	EVC						
	4.4 CE	IS 7	IS 8	IS 9	IS 10	IS 13	IS 14
	4.3						
	4.2		SE				
	4.1						
	3.4						
	3.3						
	3.2						
	3.1						
	IS 2,3,6						

1.3.2 Het verschil in verkennen en verdiepen

In de volgende tabel is een verdeling gemaakt in vier levels. De levels 1 en 2 passen bij het niveau van verkennen en de levels 3 en 4 passen bij het niveau van verdiepen.

Format voor het ontwikkelen van een leerroute

Level	1	2	3	4
Level opbouw	Oriëntatie op de leeromgeving, de activiteiten en het werkveld.	Het verrichten van eenvoudige, samenhangende handelingen in een veilige omgeving (binnen school, thuis, bij familie).	Het uitvoeren van de hele activiteit met of voor mensen die van buiten de school in de school komen.	Het oefenen van de hele activiteit, bij voorkeur buiten school.
Complexiteit	Enkelvoudig: eenvoudige en overzichtelijke handelingen verrichten, vanuit de gehele taak.	Samengesteld: meerdere eenvoudige, samenhangende handelingen en/of basisvaardigheden verrichten, vanuit de gehele taak.	Samengesteld: meerdere samenhangende handelingen tegelijkertijd verrichten. Doordat de activiteit binnen school plaats vindt krijgen leerlingen te maken met bijvoorbeeld klanten werven, contacten leggen en contacten onderhouden.	Samengesteld: diversiteit aan samenhangende handelingen bij voorkeur buiten de school. De leerling krijgt met meer onvoorspelbare situaties te maken, zoals een veeleisende opdrachtgever of werken onder tijdsdruk.
Werkwijze	Leerlingen voeren de activiteit uit volgens gegeven eisen en gegeven aanpak.	Leerlingen nemen de eisen van de klant als uitgangspunt en kiezen een eigen aanpak.	Leerlingen nemen de eisen van de klant als uitgangspunt en kiezen een eigen aanpak.	Leerlingen voeren overleg over de eisen van de opdracht met de opdrachtgever en kiezen een eigen aanpak.
Opdrachtgever	De docent.	De directie van school, de leerlingen van een andere klas, de conciërge, etc.	De bewoners in de buurt, de ouders, de docenten van school, een nevenvestiging en andere opdrachtgevers van buiten.	Een opdrachtgever van buiten, bijvoorbeeld winkel, fabrikant, instelling, stichting, buurthuis, gemeente, kinderboerderij, buurtbewoners.
Beoordeling	Volgens vooraf gestelde eisen.	Volgens vooraf gestelde eisen.	Volgens vooraf gestelde eisen en naar tevredenheid van de opdrachtgever.	Volgens vooraf gestelde eisen en naar tevredenheid van de opdrachtgever.
Samenwerken	Individueel en/of in tweetallen, ingedeeld door de docent.	Individueel en/of in groepen van 2, 3 of 4 leerlingen, ingedeeld door de docent of naar eigen voorkeur.	Individueel en/of in groepen van 2, 3 of 4 leerlingen waarbij de taken en de rollen in onderling overleg verdeeld worden.	Individueel en/of in groepen van 2, 3 of 4 leerlingen en/of met anderen op de werkvloer, waarbij de taken en de rollen in onderling overleg verdeeld worden.
Communiceren	Leerlingen voeren onderling overleg.	Leerlingen overleggen in een grotere groep en leren om te gaan met onderlinge verschillen.	Leerlingen dienen overeenstemming te bereiken en zich voor te bereiden op communicatie met (onbekende) derden.	Leerlingen leren door direct contact met de opdrachtgever omgangsvormen hanteren, zichzelf te presenteren en een gesprek te voeren.
Plannen / organiseren	Volledig gestuurd volgens planning van de docent.	Deels gestuurd volgens planning van de docent. Leerlingen vullen de planning verder in.	Alleen het einddoel wordt gegeven. Leerlingen maken zelf de planning.	De opdracht wordt verstrekt door de opdrachtgever. Leerlingen maken zelf een planning.

Slot

Nu ook de operationele doelen t.a.v. de planning gemaakt zijn zal het komende jaar gewerkt worden aan het samenstellen van leeractiviteiten, met behulp van de vier levels en de uitkomsten van het spinnenweb, met altijd in het achterhoofd de visie die we op onderwijs hebben.

SLO is het nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling. Al 30 jaar geven wij inhoud aan leren en innovatie in de driehoek tussen overheid, wetenschap en onderwijspraktijk. Onze expertise bevindt zich op het terrein van doelen, inhouden en organisatie van leren. Zowel in Nederland als daarbuiten.

Door die jarenlange expertise weten wij wat er speelt en zijn wij als geen ander in staat trends, ontwikkelingen en maatschappelijke vraagstukken te duiden en in een breder onderwijskader te plaatsen. Dat doen we op een open, innovatieve en professionele wijze samen met beleidsmakers, scholen, universiteiten en vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven.

SLO

Piet Heinstraat 12
7511 JE Enschede

Postbus 2041
7500 CA Enschede

T 053 484 08 40

F 053 430 76 92

E info@slo.nl

www.slo.nl

slo